

Cinema etnogràfic

Elisenda Ardèvol

PID_00146451

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Desenvolupament de l'activitat	7
2. Presentació	9
3. Avaluació	10
4. Recursos	11
5. Bones pràctiques (PAC 6 cinema etnogràfic)	13
5.1. Els rostres d'una divinitat Veneçolana: mite i modernitat	13
5.1.1. El culte de Maria Lionza	13
5.1.2. Anàlisi d'un ritual	14
5.1.3. Tensions socials relacionades amb el culte de Maria Lionza	15
5.1.4. Comparació de diferents versions sobre la figura de la deessa Maria Lionza	16
5.1.5. Reflexió sobre la presència de mites i rituals en societats contemporànies	17
Bibliografia	19

Introducció

Descripció de l'activitat

Aquesta activitat consisteix a analitzar una pel·lícula o documental etnogràfic aplicant alguns conceptes desenvolupats en els manuals, ampliant-los amb lectures complementàries. Es tracta d'aprendre a mirar "antropològicament" un producte audiovisual, no solament pel què fa referència a la descripció i l'anàlisi dels continguts culturals que descriu, sinó també a la manera de representar la diversitat cultural, tema clau de l'antropologia.

El cinema etnogràfic ha desenvolupat diferents estils cinematogràfics per a apropar-se a la descripció cultural, des d'un estil documental distanciat de la realitat que observa fins a un estil intimista i reflexiu, que busca arribar a la comprensió cultural a partir de les veus pròpies dels seus protagonistes. Com a registre, el document audiovisual ens permet accedir als gestos, mirades, moviments, interaccions, comportaments, contextos i espais de la nostra realitat més immediata i d'altres realitats culturals que no ens són tan properes. És una manera d'aproximar-nos, encara que de manera diferida i vicària, a formes de vida diferents i per tant, de proporcionar-nos un coneixement antropològic complementari a la monografia etnogràfica escrita. Però la càmera no solament enregistra el so i la imatge en moviment: també hi ha una mirada que la guia i, per tant, ens ofereix una història, ens vol explicar alguna cosa. En el cas del cinema etnogràfic, l'objectiu és la descripció etnogràfica audiovisual d'una comunitat o d'algun aspecte social i cultural de la vida d'un poble.

Podríem dir, doncs, que l'anàlisi de les pautes culturals i els hàbits socials és un dels elements clau en la lectura antropològica d'una pel·lícula. El cinema etnogràfic construeix la seva narració en indicatiu; és una descripció d'un estat de coses i ho fa a partir de la selecció i muntatge d'escenes de la vida quotidiana, amb un propòsit expositiu, amb l'objectiu d'incidir sobre el nostre coneixement sobre la diversitat de formes culturals, les similituds i les diferències. Darrere d'un documental etnogràfic sempre hi ha una proposta de comprensió del comportament descrit en el marc d'una teoria antropològica.

El treball consisteix a visionar el vídeo *Rostres d'una divinitat veneçolana* sobre el culte de Maria Lionza a Veneçuela i relacionar-lo amb temes clau de l'antropologia, com la religió, el ritual i el mite o la producció d'identitat nacional en el món postcolonial caracteritzat per la globalització. També podeu optar per un altre documental etnogràfic si consulteu el vostre professor.

Objectius

Objectius

- 1.** Treballar amb la mirada antropològica a partir de l'anàlisi i descripció etnogràfica dels fenòmens socials i culturals .
- 2.** Reflexionar sobre els elements que configuren la mirada antropològica.
- 3.** Aplicar termes i conceptes desenvolupats en els mòduls i lectures complementàries a la descripció i l'anàlisi d'un poble o d'un fenomen cultural concret.
- 4.** Reflexionar sobre la representació de la diversitat cultural.

Competències bàsiques

- 1.** Capacitat de reconèixer i interpretar la complexitat de la diversitat cultural.

Competències específiques

- 1.** Capacitat per a interpretar un document audiovisual en clau antropològica.
- 2.** Capacitat per a desenvolupar una temàtica antropològica concreta.
- 3.** Capacitat per a aplicar l'anàlisi teòrica en la descripció de comportaments quotidians.
- 4.** Capacitat per a comprendre la diversitat cultural a partir de l'anàlisi de casos concrets.

1. Desenvolupament de l'activitat

1) Per a visionar el documental

Abans de visionar el documental llegeix l'apartat 4 del manual de Paul Bohannan, dedicat a la creació de significat (capítols 10, 11 i 12).

Abans de visionar el documental, tingues a mà algun sistema per a prendre notes (llapis i quadern, ordinador i tractament de text o bloc de notes obert). Mentre visiones la pel·lícula anota tot allò que et passi pel cap (impressions, comentaris, preguntes, reflexions).

2) Després de visionar el documental

- Situa la pel·lícula en el seu context de producció amb la lectura de la guia docent de la pel·lícula. Observa que l'autor indica dos tipus de problemàtiques: unes relacionades amb el marc conceptual per a la contextualització teòrica de les imatges, i unes altres relacionades amb la metodologia etnogràfica i la forma de representació audiovisual.

a) Sobre el contingut de la pel·lícula i la seva contextualització cultural i teòrica:

- Situa els esdeveniments representats a la pel·lícula en el seu context històric, social i cultural.
- Detecta les tesis principals de l'autor en relació amb el culte i significat de Maria Lionza i analitza com les incorpora en la descripció del fenomen cultural que descriu.
- Relaciona les múltiples manifestacions de la deessa i els seus mites associats amb la composició social i cultural veneçolana. Com presenta aquesta qüestió la pel·lícula?
- Quina explicació fa la pel·lícula de les múltiples caracteritzacions de la deessa? Com interpreta l'autor aquest fenomen religiós? Com ho vincula a la identitat nacional? Hi estaries d'acord? Ho pots argumentar?
- Quins rituals conformen el culte a María Lionza? Pots explicar en què consisteixen? Quins són representats en el documental?
- Tria una part del documental o la temàtica que més t'hagi cridat l'atenció i fes-ne una anàlisi relacionant-la amb la lectura de l'apartat 4 del manual de

Bohannan i d'altres lectures complementàries com el capítol 4 del manual de Llobera sobre el nacionalisme, si ho necessites.

b) Sobre els aspectes metodològics i de representació en el documental:

- Quina és la proposta metodològica de l'autor? En què es diferencia d'altres propostes? Per què és discutible o justificada la seva opció de donar a la càmera un paper "performatiu"?
- Quina és la presència de l'autor en el documental? Com es representa la relació de l'autor amb els subjectes de la recerca etnogràfica?
- Quina és la imatge que dóna l'autor sobre les persones representades? Tracta el tema de la diversitat cultural? I el de la desigualtat social? Com?
- Quina és la posició de l'autor en relació amb la producció d'imatges? Creus que fa una bona representació del culte de María Lionza? Pots argumentar-ho?
- La representació del culte de María Lionza contribueix a la seva comprensió en contextos socials i culturals no familiaritzats amb aquest culte?
- Quina és la qüestió metodològica en relació amb la producció i muntatge del documental que més t'ha cridat l'atenció i per què?

3) L'anàlisi del documental etnogràfic ha de contenir el següent:

- Descripció del culte i contextualització teòrica en l'antropologia de la religió.
- Descripció i anàlisi d'un ritual concret inclòs en el documental.
- Contextualització històrica i cultural del culte i explicació de les tensions socials i culturals relacionades amb les diferents versions sobre la figura de María Lionza.
- Reflexió des d'una perspectiva comparativa sobre la presència de les creences religioses en el món contemporani.

2. Presentació

El treball escrit ha d'incloure una síntesi del documental i la vostra reflexió teòrica i metodològica a partir de l'exercici d'anàlisi després de visionar la pel·lícula. Podeu organitzar l'assaig com considereu convenient a partir de les indicacions que us hem donat. Podeu incloure fotogrames concrets per a donar suport a les vostres argumentacions o per a fer-ne una anàlisi detallada.

El document que presenteu, preferentment en format Word (*.doc*), ha de tenir una extensió d'unes tres planes com a màxim, amb interlineat d'1,5 i lletra Times New Roman o similar de cos 12. No us oblideu d'especificar al final del treball la bibliografia i filmografia utilitzada de manera adient.

3. Avaluació

Aquesta activitat es valorarà en funció dels objectius i competències que proposem que s'han de treballar, especialment les relacionades amb la capacitat de reconèixer i interpretar la diversitat cultural, en aquest cas a través de la reflexió sobre els elements que configuren la mirada antropològica, és a dir, com la representació audiovisual és al mateix temps una eina descriptiva i una eina teòrica. En aquest sentit, es valorarà especialment la vostra reflexió sobre el contingut i les propostes teòriques d'interpretació d'aquest fenomen cultural, les vostres aportacions en l'anàlisi dels rituals i mites al voltant d'aquesta figura i la vostra reflexió personal sobre la representació audiovisual per a la comprensió antropològica de la diversitat cultural.

4. Recursos

Lectures recomanades

Paul Bohannan (1996). *Para raros, nosotros. Introducción a la antropología cultural*. Madrid: Akal. Especialment, pàg. 63-103 (parentiu), pàg. 45-61 (gènere i cos), pàg. 109-131 (processos de producció) i pàg. 229-232 (tradicions).

Josep R. Llobera (2009). *Antropologia social i cultural*. Barcelona: FUOC.

Roger Canals (2009). *Guia per a l'ús docent de la pel·lícula Rostres d'una divinitat veneçolana*. Material docent de l'assignatura.

Lectures complementàries

Marc Augé (1997). *La guerra de los sueños*. Barcelona: Gedisa.

Victor Turner (1969). *El proceso ritual*. Madrid: Taurus.

Francisco Ferrándiz (1999). "El culto de María Lionza: tiempos, espacios, cuerpos". *Alteridades* (núm. 9, vol. 18, pàg. 39-55).

Francisco Ferrándiz (2004). *Escenarios del Cuerpo*. Bilbao: Universidad de Deusto.

Sobre cinema etnogràfic i antropologia visual:

Elisenda Ardèvol (2006). *La búsqueda de una mirada. Antropología visual y cine etnográfico*. Barcelona: UOC.

Elisenda Ardèvol (2001). "Imatges i coneixement antropològic". *Análisis* (núm. 27, pàg. 43-64).

María Jesús Buxó; Jesús M. de Miguel (eds.) (1999). *De la investigación audiovisual. Fotografía, cine, vídeo, televisión*. Barcelona: Proyecto A.

Jorge Grau (2002). *Antropología audiovisual*. Barcelona: Bellaterra.

Marc Henri Piault (2000). *Antropología y cine*. Madrid: Cátedra.

Ella Shohat; Robert Stam (2002). *Multiculturalismo, cine y medios de comunicación*. Barcelona: Paidós Comunicación.

Luis Calvo (1998). "Perspectivas en antropología visual". *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares* (vol. 53). Madrid: CSIC.

5. Bones pràctiques (PAC 6 cinema etnogràfic)

A continuació trobareu un exemple de treball realitzat sobre el documental etnogràfic *Els rostres d'una divinitat veneçolana* de Roger Canals. El treball es presenta amb un títol suggeridor del contingut que es desenvoluparà i s'estructura en cinc apartats: 1) descripció sintètica del culte de Maria Lionza i la seva contextualització com a culte en el marc de l'antropologia de la religió; 2) anàlisi d'un ritual, en què descriu i analitza un dels rituals que apareixen en el documental, explicant des d'un punt de vista personal el que li ha cridat l'atenció i per què; 3) tensions socials relacionades amb el culte, en què explica els diversos focus de tensió de la societat veneçolana i com es reflecteixen en el culte i en les varietats del mite de Maria Lionza; 4) comparació de les diferents versions de la figura de la deessa i com connecta amb la realitat pluriètnica de la societat veneçolana, el seu present amb l'ombra del poder nord-americà i el seu passat colonial; 5) reflexions finals sobre el ritual i el mite en les societats contemporànies.

El treball està ben estructurat i presenta una reflexió personal i una perspectiva comparativa. Si bé utilitza com a referència els mòduls de Llobera i l'apartat 4 de Paul Bohanan, en general, l'autor podria haver fet més èmfasi en la contextualització antropològica del culte i explicitar en més ocasions les referències bibliogràfiques utilitzades, i no solament per a les citacions literals. No inclou una reflexió sobre el paper del antropòleg i cineasta en la construcció narrativa del documental, però és una opció de l'estudiant centrar-se més en els aspectes de contingut o de representació.

5.1. Els rostres d'una divinitat Veneçolana: mite i modernitat

5.1.1. El culte de Maria Lionza

El culte de María Lionza es pot encabir dins el que seria un culte comunitari, ja que el propaguen persones no especialitzades, els habitants mateixos de les poblacions, sobretot d'una regió, de Veneçuela.

El culte parteix d'un relat en què es presenta una divinitat per a respectar-la i retre-li culte. El culte pot contenir algun element xamànic perquè en les celebracions pot intervenir un xaman, que amb els seus poders pot connectar amb el sobrenatural, i el que fa és transmetre el que diu amb qui contacta. Tal com hem vist en el vídeo, els cultes que s'atribueixen a Maria Lionza són variats; credos, el senyal de la creu i imatgeria que s'apropa al culte catòlic, provinent dels espanyols. També conté elements que remetent al xamamisme,

o a l'animisme africà. I d'altra banda, també s'hi troba un component de la *santería* cubana, com es pot apreciar en algunes de les estàtues voluptuoses, sexuals fins i tot, que s'ensenyen en el vídeo.

Tota la diversitat d'aquest país està reflectida en aquest mite; estem davant un culte sincretista –que barreja diferents expressions religioses. Tota aquesta diversificació no fa més que representar el mirall del propi mestissatge veneçolà, que està ben expressat en aquest culte. En el fons el mite, igual que la religió, aconsegueixen la tasca de reforçar, de crear la identitat col·lectiva, per a comprendre el cicle vital, perquè pot oferir respostes a les preguntes existencials i donar un sentit a la realitat. D'aquesta manera el culte ofereix la via d'experimentar el món d'una manera determinada, com a individu dins un col·lectiu.

5.1.2. Anàlisi d'un ritual

Un dels rituals que surten en el vídeo que m'ha sorprès i intrigat més és el que porta a terme John Aular, a la ciutat de Maracaibo. Aquest ritual està en la línia dels altres que es representen; un xaman o mèdium és posseït per la deessa i explica coses del més enllà, preveu coses del futur, beneeix, dóna pau, etc. En tot ritual el que es busca és: "Una forma de actividad ritual que le permite al hombre, sea por una presión o por la persuasión, poder convivir con el mundo natural que se ha formado por sus deseos, esperanzas, miedos y predicciones"¹.

En aquest cas del ritual que he escollit, el posseït no és dominat per la deessa, sinó que aquest home és posseït per un professor savi de la ciutat a qui s'havia aparegut la Divinitat de Maria Lionza. Aquest personatge savi era el professor Lino Valles, al qual també anomenen *el professor*, perquè havia estat professor i era un home molt respectat. Es diu que la Maria Lionza se li va aparèixer per comunicar-li que difongués el seu culte. En un principi, el ritual que es porta a terme és el mateix, més o menys, de tots els rituals; El posseït entra en un trànsit –normalment després d'haver fumat tabac, però en aquest cas no es veu al principi, però sí durant la possessió. El mèdium està uns segons respirant molt profundament i seguit, i sempre hi ha algú que l'acompanya, sia per resar unes oracions, per guiar-lo, per fer de pont entre el visitant i el mèdium, o per vestir-lo (com en aquest cas). El mèdium se senya fent la creu cristiana, i ja posseït per l'esperit de Lino Valles, comença a parlar amb una veu estafeta, amb una dicció característica, i fent una ganyota amb els ulls com si fos un cec.

Aquest ritual concret m'ha cridat l'atenció perquè, com tots, té un component teatral, però en aquest concretament, es pot trobar el sentit de l'humor. Possiblement el fet de ser posseït per un personatge humà li dóna aquesta característica més teatral, cosa que en el cas de possessió per la deessa es tractaria més d'una mena de trànsit més catàrtic. En aquest cas concret el que fa el posseït és donar informació sobre com és Maria Lionza, la gent té necessitat de conèixer-la, de saber qui i com és, i és per això que acudeixen a algú que els ho pugui explicar. És un acte de reafirmament del culte i de la seva creença. I

⁽¹⁾Bronislaw Malinowsky (2007). "El grupo y el individuo en el analisis funcional". A: *Antropología, Lecturas* (editat per Paul Bohannan i Mark Glazer, segona edició revisada). McGraw-Hill

també, amb aquest tipus de culte, es reflecteix la necessitat de saber qui i com són les seves divinitats a l'hora d'identificar-se a ells mateixos, de conèixer les seves arrels. El ritual, en el fons, el que aconseguix per mitjà de la fe –o sigui creure en allò que no es veu–, que l'assistent es pugui connectar amb el no tangible, amb un coneixement originari de la humanitat. Des de la modernitat a Occident, però, aquesta fe l'hem suplantat amb la ciència.

5.1.3. Tensions socials relacionades amb el culte de Maria Lionza

Les tensions socials que podem entreveure amb el documental són determinades pel fet de tractar-se d'una cultura mestissa. A Veneçuela hi ha diferents cultures i ètnies: la indígena, d'una banda, l'africana i l'espanyola, entre altra immigració, de l'altra. La forta convicció en aquest tipus de cultes i creences pot ser fruit de la necessitat de crear-se una història, ja que amb la colonització espanyola, la història d'aquest poble venia donada per aquests colonitzadors, ja que eren el grup dominant política i econòmicament. La colonització, amb la superioritat europea que això suposava –l'etnocentrisme– va crear una subordinació dels mateixos indis del territori. Però ja després de la descolonització i amb les consciències més pròpies dels estats moderns, el reconeixement de la multiculturalitat i multiètnicitat va crear aquests conflictes, com el que trobem en el culte de Maria Lionza. El procés de construcció d'identitats durant la colonització no va ser reconèixer identitats diferents de les europees, sinó que els colonitzats eren considerats inferiors.

Per tant, les tensions més acusades són en relació amb la imatge de Maria Lionza: era blanca –per tant espanyola–, o era indígena? En la majoria dels casos la consideren blanca "ojos claros, piel blanca, transparente..."². Altres, per justificar aquest fet, li atribueixen uns pares indis. D'altres, que primer era índia, i després es converteix en deessa, i la seva imatge s'assembla a una dona bellíssima de pell blanca - i també a les pròpies imatges de les mares de Déu cristianes -, en un altre cas els pares ja eren espanyols.... De fet, tot plegat amb una ambigüitat pretesa en la narració per aglutinar com més sectors socials i ètnics, millor.

Un dels altres punts de tensió ve donat pel tipus de ritual. En els rituals practicats hi ha una amalgama de catolicisme, barrejat amb rituals africans i indis. De tota manera no s'entra en contradicció, donat que es pot retre culte a Maria Lionza a la vegada que pots anar a Missa. Per altra banda, però també es diu que la Reina, "no vol ser venerada per sacerdots o cap església"³, que l'única veneració que vol és la dels éssers humans. Un altre cop la contradicció entre la religió colonialista i les pròpies dels indis.

I finalment, també relacionat amb tot el que acabo de dir, la varietat d'estils a l'hora de crear una imatge de la Reina, a través de l'art, però. L'art sempre crea l'imaginari de la societat del moment. Potser podríem dir que la seva funció és crear l'imaginari col·lectiu, tant de la realitat social, com de les inquietuds

⁽²⁾Extret del vídeo *Rostres d'una divinitat veneçolana*. Moment de John Aular.

espirituals, ètiques, etc. És per això que les diferents imatges que representen la deessa són conseqüència de la situació plural i canviant de la societat veneçolana. Modificant l'aspecte de la imatge es canvia també el sentit que té la imatge i les funcions que ha de desenvolupar dins la societat canviant i contradictòria, a vegades. Tal com diu el documental, la religió fa referència al sagrat, però l'art a la vegada fa referència a la creació humana.

⁽³⁾Extret del vídeo *Rostres d'una divinitat veneçolana*. Moment de John Aular.

També es veu la inquietud pels nadius, per les idees antiimperialistes; siguin europees o nord-americanes. L'imperi americà assetjant el poble veneçolà (com en la imatge del quadre de Maria Lionza amb l'àguila al damunt amenaçant). Amb tot això es pot veure les pròpies contradiccions d'una societat mestissa; alguns han sucumbit a la "vergonya ètnica" tan imposada durant anys i anys, que provoca en la societat un sentiment d'inferioritat davant els "blancs". Per altra banda, hi ha els que –també amb la influència de Simón Bolívar– han pres consciència de la pluriètnicitat de la població, i això es veu en la no-exclusió d'ètnies en el mite de Maria Lionza: pares indis, filla blanca.

En definitiva, una interpretació del mite i la figura de Maria Lionza en clau antropològica és que es tracta d'una reconstrucció mitològica del passat, sense negar-se els esdeveniments reals –per més que els resultin ofensius–, superant traumes d'identificació amb els propis avantpassats indígenes i negres, sense renunciar-hi, i a la vegada sumant-hi l'innegable successió occidentalitzant espanyola. Una reconstrucció del passat, i també del present d'una societat plural.

5.1.4. Comparació de diferents versions sobre la figura de la deessa Maria Lionza

En la primera versió sobre la deessa que apareix en el documental, el professor de l'escola explica als nens la història de la nena que prové d'una tribu indígena, però aquesta nena és blanca i té els ulls clars, i un sacerdot prediu que perjudicarà la tribu. Aquesta nena resta amagada fins que escapa, i una serp fa que es converteixi en deessa. Aquí podem reflexionar si la nena amb fisonomia clarament de blanca pot portar el mal a la societat, i podríem pensar que els colonitzadors blancs espanyols porten el mal, però que amb el contacte de la natura, d'un animal de la terra o de l'aigua, d'alguna cosa genuïna de la naturalesa, es converteix en deessa, per tant, per a fer el bé. I aquest contacte de l'uropeu i el fet d'inserir-se en la societat indígena fa que esdevingui bona i protectora.

En general, Maria Lionza és blanca, o es busca una justificació per a aquesta constatació. En el cas del ritual que porta a terme la mèdium Bàrbara, Maria Lionza primer era índia, i després quan esdevé reina, ja és blanca. Segueix una mica la versió primera, però amb la clara diferència que aquesta neix índia. Una altra de les versions és que Maria de Lionza és filla de colonitzadors espanyols, i per això és blanca, i va sobre una lanta (un animal), que és el mateix

que l'onza, i per això també se l'anomena Maria de la Onza. Aquí veiem una altra vegada el contacte de civilitzacions; la figura blanca però al damunt d'un animal que pot representar la natura. En aquest cas, el relat explica la influència de la religió dels espanyols, i clarament, sense prejudicis, li atribueix uns avantpassats espanyols.

A tot això també s'hi barreja el culte individual que es pot retre a la deessa, com per exemple la senyora que va a comprar una imatge, tabac i essències per a practicar un ritual de neteja espiritual que a més a més que li serveixi com a remei d'amor, ja que Maria de Lionza és la deessa de l'amor i la fertilitat. Però també coexisteix amb els cultes comunitaris; les possessions a través d'un mitjà (esmentades abans), o també la coexistència amb el costum d'anar a missa catòlica, que no té per què ser contradictori amb el culte a Maria de la Lionza.

La contradicció i la multiculturalitat d'aquesta societat, plasmada en imatges. Les imatges com a element poderós, que defineixen una manera de pensar dependent dels sentiments i vivència de cadascú, projecta en la seva deïtat un passat i un present adequats.

5.1.5. Reflexió sobre la presència de mites i rituals en societats contemporànies

No es pot negar que en les civilitzacions actuals, tant a Occident, com a l'Amèrica Llatina, Àfrica, etc. han tingut i tenen rituals i mites. No cal anar a l'Àfrica per a buscar mites i rituals que a nosaltres els europeus ens poden resultar extravagants; nosaltres mateixos, des de l'occidentalitzada i capitalitzada Catalunya, podem gaudir-ne d'alguns: pelegrinatges a Montserrat, processons de Setmana Santa, combregar a qualsevol església del país... O anant a símbols més petits però no per això menys significants, com ara el senyal de la creu que es fan alguns futbolistes just abans de tirar un penal, o les fotografies, espelmes i objectes personals que tenen alguns actors en el camerino durant les funcions, i podria seguir així durant paràgrafs i paràgrafs. Per tant, contemplar aquest documental i veure els rituals, possessions i cultes a imatges no ens hauria d'estranyar tant.

L'exemple d'aquest vídeo és molt interessant, ja que a més a més el mite té la capacitat de vincular l'individu dins d'una societat, buscant el seu passat per a poder viure i entendre el seu present. Ja hem vist que l'enyor cap als avantpassats indis el reflecteixen en el fet que en la major part versions del mite, els pares de la divinitat eren indis, tot i que com a resultat de la colonització espanyola amb la religió catòlica i la iconografia de la Verge Maria, fan que la seva divinitat també sigui blanca. Però com a resultat de la interculturalitat ja l'assimilen com a seva. No es tracta, doncs, només d'una qüestió espiritual o d'identificació, sinó també política i ideològica.

Conèixer i estudiar altres mites ens ajuden a conèixer com és la cultura d'aquesta civilització, com s'estructura la societat, i com això influeix en l'individu, al mateix temps que relativitza els cultes propis. En el fons, sia Maria Lionza o Buda, l'important no és tant qui és, sinó que el que realment importa és el que simbolitza la imatge per a la gent. Aquests mites són la base de com s'organitzen les societats i com es vinculen els homes amb aquelles imatges, tenint en compte que el vincle és gairebé subconscient i no racional. A més a més, l'antropologia, com la història mateixa, ens demostren que totes les societats han necessitat d'algun tipus d'espiritualitat a l'hora d'identificar-se com a col·lectivitat, però també per a enfrontar-se a la realitat, al dolor i l'angoixa que moltes vegades provoca.

En les societats contemporànies, almenys d'Occident, cada vegada hi ha menys mites i rituals tradicionals i ancestrals. Tot el que no és productiu, el que no es pot valorar materialment, tendeix a desaparèixer. En realitat, potser precisament és per aquest motiu que encara es mantenen molts dels antics rituals. De fet, començant pel culte a Maria Lionza i acabant en l'abadia de Montserrat, passant per tot l'espectre de rituals i llocs de culte, tots acaben essent fonts d'ingressos, o bé per als fidels que espiritualment se senten confortats amb la creença i fan donatius i culte, o bé perquè acaba convertint-se en un reclam turístic. Per això mateix, potser en parlar de mites i rituals en les societats contemporànies hauria de començar a parlar d'altres tipus de rituals. No podem obviar que cada cop més, la sacralització dels rituals va desapareixent; en un principi, els cultes tenien un component sacre des del punt de vista cosmològic, després religiós, i ara potser és el moment de donar pas a altres tipus de rituals. Com diu Emile Durkheim⁴: "Les creences són la necessitat de comprendre i controlar la naturalesa i va estretament lligades al desenvolupament tecnològic i social de la societat", i efectivament el racionalisme ha portat al fet que la tecnologia abasti tots els camps de la nostra societat, de tal manera que gairebé podria ocupar fins i tot l'espiritual. Ja ho deia Abraham Kardiner⁵: "Este mayor conocimiento científico trae consigo grandes alteraciones en la personalidad básica del hombre occidental... Esta nueva concepción no se describe solo en términos de libertad; aumenta las responsabilidades del hombre ara su propio bienestar, y ayuda a definir este bienestar con términos nuevos, y así a definir los nuevos objetivos sociales y personales". El que hem fet a Occident des de la modernitat ha estat aferrar-nos a la ciència, les preguntes, els buits existencials s'han intentat explicar des de la ciència. El que passa, però, és que finalment buscant i estudiant l'equació correcta, finalment arribem a la conclusió que potser no hi ha resposta.

⁽⁴⁾ **Emile Durkheim.** *Les formes elementaires de la vie religieuse*. Edicions. 62.

⁽⁵⁾ **Abraham Kardiner (2007).** "La técnica del análisis psicodinámico". A: *Lecturas: Antropología* (editat per Paul Bohannon i Mark Glazer, segona edició revisada). McGraw-Hill.

Bibliografia

Canals, Roger. *Rostres d'una divinitat Veneçolana*. DVD editat per la UOC.

Llobera, Josep R. "Les eines conceptuals i teòriques de l'antropologia". Mòdul 2 de l'assignatura d'*Antropologia social* de la UOC.

Llobera, Josep R. "Les polítiques d'identitat cultura: Nacionalisme, etnicitat, raça i multiculturalisme". Mòdul 3 de l'assignatura d'*Antropologia social* de la UOC.

Bohannan, Paul; Glazer, Mark (2007). *Lecturas, Antropologia* (segona edició revisada). McGraw-Hill.

Bohannan, Paul (1992). *Para raros, nosotros. Introducción a la Antropología Cultural*. Ediciones Akal.

Maria Lionza i el sincretisme

<http://caibco.ucv.ve/caibco/vitae/VitaeVeinte/Articulos/PsiquiatriayPsicoterapia/ArchivoPDF/psiquiatria.pdf>

